

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Извештај о оцени докторске дисертације *Слика Америке у драмама Сема Шепарда и Дејвида Мемета*, кандидаткиње Весне Братић

Подаци о Комисији

Датум и орган који је именовао комисију

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 закона о високом образовању, Наставно – научно веће на седници одржаној 30. новембра 2011. године, донело је Одлуку бр. 3583/1 којом се образује Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је Весна Братић предала под називом "Слика Америке у драмама Сема Шепарда и Дејвида Мемета".

Састав Комисије

У Комисију су имовани: проф. др Владислава Фелбабов, редовни професор, проф. др Зоран Пауновић, редовни професор и проф. др Радојка Вукчевић, редовни професор (ментор). Проф. др Владислава Фелбабов, редовни професор за ужу научну област Енглеска и америчка књижевност, Државни универзитет у Новом Пазару (2009), проф. др Зоран Пауновић, редовни професор за ужу научну област Енглеска и америчка књижевност, Филолошки факултет У Београду (2006), проф. др Радојка Вукчевић редовни професор (2005) за ужу научну област Енглеска и америчка књижевност, Филолошки факултет у Београду.

Подаци о кандидату

Весна (Рајко) Братић рођена је 25. маја 1977. године у Тебињу, где је завршила основну и средњу школу. Дипломирала је на Одсеку за енглески језик и књижевност на Филозофском факултету у Никшићу, и одбранила магистарску тезу „Слике страдања и смрти у Тишмином и Фокнеровом приповједачком поступку“ 2007. године на Филолошком факултету у Београду и тиме стекла академско звање магистра наука из области: наука о књижевности.

Наслов докторске дисертације

"Слика Америке у драмама Сема Шепарда и Дејвида Мемета".

Преглед докторске дисертације

Докторска дисертација "Слика Америке у драмама Сема Шепарда и Дејвида Мемета" садржи 409 стране. Подијељена је на Увод (2-65), 12 поглавља (65-370) и Закључак (371-383, након чега је дата опсежна Библиографија (384-409). Увод „Необична тројка: Америка, Филозофија и постмодернизам“ подијељен је на три целине („Америчка драма и постмодернизам“, Шепард, Мемет и (Пост)модерна америчка драма“ и Шепард „против“ Мемета: Чија је Америка права?). Прво поглавље, којим мр Весна Братић уводи поетику Сема Шепарда насловљено је „Сем Шепард: географија кобача митова или историја сновача драма (65-77), што наставља у наредном „Дејвид Мемет: колико је наш ближњи кварљива роба (77-92). Потом слједи анализа у главном делу рада дата у виду десет слика. Прва слика „Амерички постмодерни идентитети(и): перформанс, пародија, перверзија, пад (92-145) подијељена је на две цјелине „Сем Шепард: сироти мали каубој, сам у пустињи“ и Дејвид Мемет: понижени и увријеђени,

изопачени у велеграду“. Друга слика „Мит и популарна митопоетика“ (146-170) анализира место мита у савременом свету. Наредне четири слике: „Америчка породица-код куће смо: не улази!“, „Очеви, браћа, синови“, „Жене, домаћице, вјештице и нијеме мајке на Аљасци, „Беспомоћне силеције“ (17-287) анализирају савремену америчку породицу. Седма, осма, девета и десета слика (288-370) „Умјетник у Америци-како сачувати душу“, „Амерички сан инкорп.“, „Америчке различитости- (Он и) сви 'остали'? „Рат у рају: Америка у стању шока“ испитују многе теме савремене Америке. У Закључку (370-383), насловљеном „Има ли излаза из „тамног вилајета“?, мр Весна Братић своди резултате свог истраживања.

Вредновање појединих делова докторске дисертације

У својој докторској дисертацији "Слика Америке у драмама Сема Шепарда и Дејвида Мемета" мр Весна Братић показује у којој мери је развила научни потенцијал који се уочио и раније и код магистарског рада и научних радова које је написала у међувремену. Она разматра дјела Сема Шепарда и Дејвида Мемета, два најзначајнија савремена драмског писца, смјештивши их у културно-историјски контекст Америке при чему је показала све већу изоштреност особина које карактеришу њен претходни научни рад: самосталност у размишљању, луцидност, јасноћа, прецизност критичког увида, аналитичко-синтетичку способност и његован књижевни стил.

Отуда не изненађује подјела на поглавља која чине рад подијељена су по тематским цјелинама – сликама. У прва два поглавља након уводног, Шепард и Мемет представљени су укратко, и дата је сума њиховог стваралаштва у области драме. У осталим поглављима, поједине слике америчког колажа су

проучене су детаљније. Свако наредно поглавље обрађује по неколико драма са освртима на сличне мотиве које мр Весна Братић потпуније размотра у одабраном корпусу. Сlike на које одговарају ова два драмска умјетника: *идентитет, наслеђе и традиција*, „нуклеарна породица“, *корпоративни капитализам*, „медијски колонијализам“, незаобилазна и вишеструко злоупотребљена *расна, етничка и родна „другост“*, те сваковрсна *отуђења, страхови и фрустрације* савременог Американца. У *Сликама Америке у драмама Сема Шепарда и Дејвида Мемета* кандидаткиња с успјехом и веома детаљно освјетљава амерички „макрокосмос“ кроз „микрокозме“ појединачних слика Америке из перспективе Шепарда и Мемета.

Посебно и детаљно ћемо се осврнути на испитивања ових слика које мр Весна Братић даје у Уводу (2-65) у коме се веома подробно мјестом Америке у свету данас, и потом улогом и значајем политичке књижевности, наводећи ставове Картона и Графа који указују на прожимајући утицај политике идентитета и културе. То јој је, како каже, омогућило да направи избор дела „као призме кроз коју се формирају, преламају и (ре)дефинишу слике савремене Америке“. Након осврта на рат канона у америчкој књижевности, однос маргине и центра, мр Весна Братић образлаже избор жанра: савремену (постмодерну) драму прихватајући став Керстин Шмит да је она „одлучно политичко позориште“ (Schmidt 22) које учествује у преговарању актуелне културне ситуације, врло често у први план избацујући управо маргинализоване групе и проблеме са којима се оне суочавају, она се може посматрати адекватним тереном за испитивање слика савремене Америке“. ¹

Мр Весна Братић се након изучавања америчке савремене драме одлучује да испита социо-политички контекст америчке стварности у оквиру драмског опуса *Сема Шепарда* и *Дејвида Мемета*, и како каже: „у којој мјери и како *слике Америке* у синхроној и дијахроној равни прожимају драме двојице писаца“. Између осталог, слике оцртавају мит о Америци, амерички сан, прави „Запад“ политичку коректност и плурализам америчких начина/стилова постојања „синхрону“ Америка и многе друге.

Наговјештавајући да ће се позабавити и подијељеношћу критике око праваца којем Шепардове и Меметове драме припадају, мр Весна Братић их смјешта у *постмодерну еру*, чиме објашњава свој осврт на њу, неке теорије и теоретичаре савременог доба који су јој омогућили да осветли доба у којем двојица аутора стварају. Тако у оквиру поднаслови *НЕОБИЧНА ТРОЈКА: АМЕРИКА, ФРАНЦУСКА ФИЛОЗОФИЈА И ПОСТМОДЕРНИЗАМ* мр Весна Братић укршта теоријске погледе Кевина Харта, Лиотара, Бодријара, Фредерика Џејмсона, Едварда Саида, Хуисена, хабермаса, с циљем да објасни значај 3 кључне ријечи из наслова за методологију истраживања. Ове три кључне одабране ријечи заправо су јој показале да је за испитивање америчког друштва у драмама Шепарда и Мемета неопходно довести у везу: постмодернистичко и постструктуралистичко читање савремене културе и постмодерно стање у америчком друштву, што кандидаткиња чини отварајући расправу у Уводу и у којој сучељава погледе многих савремених теоретичара: Дериде, Мекхејла, Хасана, Харта, Истхоупа, Фукоа, Хачнове, Брејхаза... Након представљања изучене теорије, мр Весна Братић бира за теоријски оквир постструктуралистички концепт деконструкције којим се, како каже, „отвара простор за другост у тексту (књижевном и културном), једнако као и концепте француских теоретичара постмодернизма дајући

предност оним критичким алаткама које у одређеном тематском сегменту те слике најбоље представљају“.

Мр Весна Братић се у Уводу осврће и на културно-историјски контекст, на однос капитализма, „реалности“, реализма и масовне производње (Лиотар-Џејмсонова расправа), репрезентације Линде Хачн; парадокс миметичности постмодернизма (Граф и Мекхејл); Фукоов концепт дискурса, Бодријарову хипереалност; измијењени концепт субјекта који је, како кандидаткиња тврди, „од изузетне је важности, јер се управо на његовим особинама фрагментираности, непостојања уједињујућег језгра, нефиксираности и промјенљивости заснивају наше класификације драматичара о којима пишемо, односно њихових ликова као постмодерних. Нема нормативног субјекта, као што не постоји ни нормативно читање текста. Фундаментална нестабилност сваког текста коју је уочио Дерида може се примијенити и на субјекат. Ништа, па ни текст ни субјекат нису једноставни, тренутни или у потпуности присутни – сви ентитети конституишу се кроз односе са другим стварима. И субјекат је плурализам сила и односа – не сопство већ сопства (Сахооне 15)“. Постоји само хиперреалност, тврди Бодријар, дакле фиктивна Америка која доминира свијетом, што, како показује мр Весна Братић, омогућава драми да узме улогу огледала америчког, будући да је драма и фикција и перформанс. Баш као и савремена Америка! Управо због ове нове улоге коју је драма добила у савременом добу, мр Весна Братић се с правом ослања на многе Бодријарове налазе, (док полемише са онима који негирају америчку уметност), и узима их као полазну тачку при испитивању слика постмодерне Америке и да како каже „сами поступамо у постмодернистичком маниру играјући се са властитим текстом чији предмет,

у складу са Бодријаровом теоријом није стварна Америка (јер она не постоји) већ симулација друштва са властитом реалношћу, односно хиперреалношћу“.

У закључном параграфу свог Увода кандидаткиња с правом отвара питања односа технологија и глобализација и језика и свијета у коме живимо, док нас у покушају да дефинише најсавременије доба суочава са пост-постмодернизмом Линде Хачн, Ешелмановим *перформатизам*, Буриоуовом дефиницијом *алтермодерног*, и дефиницијом *хипермодерног* Липовецког. Она нас уводи у расправу Алена Кирбија, који се супротставља Џејмсону тврдњом да смо на прагу „нове културне парадигме“ - дигимодернизам, која свој „настанак и примат дугује компјутеризацији текста“ (Kirby 1), али који и по тврђењу мр Весна Братић болује од аутизма.

Након што прелиста свој истраживачки албум у десет слика и два поглавља, у Закључку се осврће на објективе камера двају драмских писаца да би сумирала своје истраживање. Осим потврђивања сврсиходности одабраних теоритичара (Дерида, Бодријар, Хачн, Хасан), кандидаткиња побраја најфреквентније теме и мотиве да би закључила да је “Шепардов свијет понекад свијет будних спавача (призива и аналогију са Бодријаровом теоријом инспирисаним филмом *Матрикс*). Препознавши сан, спавање и смрт као честе су и сродне мотиве у Шепардовом драмском универзуму, мр Весна Братић поставља следећу тезу: ако су Шепардови јунаци често снивачи заробљени у некој од других димензија (*Географија снивача коња*, *Покојни Хенри Мос*, *Луди од љубави*, *Град анђела* итд.) потврђујући Бодријарову теорију о хиперреалном, Меметови инкарнирају постмодернистичку „разиграност“ у оквиру постструктуралистичког „текстуализованог свијета“ (погл. Хачн, *The Politics of Postmodernism*). Полемишући са Фукоом, мр Весна Братић даље закључује да иако нам је Фукоова „лекција“ о дискурсу и

историји показала да се дискурс не смије посматрати искључиво лингвистички, Меметов свијет/текст често је саткан само од језика. Изван текста (мемет-говора у овом случају) заиста не постоји ништа, чак ни симулакрум како нам показују драме као *Гленгери Глен Рос* или *Амерички бизон*“.

Постоји међутим постмодернистички перформанс, игра у којој се, како мр Весна Братић тврди, ријетко добија а да се при томе задржи аутентична хуманост. Кандидаткиња с правом каже да могуће изгубити и хуманост и игра, коју обавезно прате савремени страхови, параноја, страх од смрти. Изванредна вјештина тумачења мр Весне Братић показеће да се на драмски опис Шепарда и Мемета не може увијек примијенити Лаканов и Џејмсов концепт шизофреније, јер се у њиховим драмама ради о неестетској психопатолошкој употреби параноје. Истраживање је издифернцирало разлику у сценским техникама два драмска писца, њихову припадност књижевним правцима, Шепардово ослањање на постмодернизам, натурализам и реализам, али и у политичким ставовима у новије вријеме. Обиман Шепардов и Меметов корпус показао је кандидаткињи да се, како каже, „Шепардове драме најчешће нелинеарне структуре и да се опиру класичним драмским законитостима, нарочито када је у питању закључак, односно крај драме, а да је структура Меметових драма подложнија аристотеловским правилима“. И још много тога: њихове драме су колажи слика, емоција, жења, фрустрација, страхова; оне одговарају на амерички сан, несигурност и отуђење, дезинтеграцију и дегенерацију, мрак урбаног живота, могућност живота у пару, мушкарца и жену у оквиру фаличког поретка... Колажна Америка је Америка плурализма, што доводи мр Весна Братић до закључка да: „не постоји јединствена слика Америке, њених мушкараца,

жена, Афро-Американаца, имиграната, бизнисмена, рок-музичара, фармера, филмских магната, тајкуна, Маме, Тате, Сина, Кћери, војника, ветерана, митских хероја и свакодневних губитника једноставно не постоји.“

Закључци односно резултати истраживања

Мр Весна Братић је у овом темељном, посвећеном и теоријски утемељеном испитивању драмског опуса Сема Шепарда и Дејвида Мемета с циљем да испита њихове одговоре на Америку с краја двадестог века показала јаку спрегу између теорија постмодернизма, савремене филозофије и стања савременог америчког капиталистичког дрштва и културе. Ово комплексно истраживање потврдило је сложен однос између теоријског и текстуалног и када су у питању књижевни правци, будући да кандидаткиња проблематизује однос модернизам/постмодернизам у драмским дјелима Шепарда и Мемета, осврћући се и на могућност постојања „новог реализма“ и постмодернистичког „мимезиса“ у другој половини двадесетог вијека, али и на „романтичарске“ квалитете у Шепардовом и Меметовом стваралаштву, што само потврђује да се усудила да крене путевима којима се до сада нису упутили истраживачи у српској англистици.

Списак научних радова објављених на основу рада на докторској дисертацији

1. “Сем Шепард-Америчка породица амерички снива (Дуго путовање у кући)”, *Folia Linguistica et Literaria*, број 3 и 4, Филозофски факултет Никшић, стр. 275-288 (ISSN: 1800-8542).

Deconstructing American Male Identity: Sam Shepard’s State of Shock”, Zbornik sa međunarodne konferencije Constructing, Deconstructing, Reconstructing Language and Literary Matters, Nikšić, 2010, str. 303-311 ISBN: 978-86—7798-045-0.

Радови прихваћени за објављивање:

1. „Предача клетва: Сем Шепард и Дејвид Мемет између прошлости и садашњости“ у Међународном тематском зборнику радоваса научног скупа Филолошка истраживања данас, одржаног 2011. Године на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

„Disinheriting, Denial and Deconstruction of Identity in Sam Shepard's State(s) of shock“, Kroz jezik i kulturu/ Across Languages of Cultures , Institut ya strane jezike, Podgorica.

Оцена начина приказа и тумачења начина истраживања

Мр Весна Братић је написала прегледан, добро структуриран рад, јасним и зрелим стилем. У раду је показала познавање савремених књижевних теорија и сугурност при њиховој примјени, као и познавање културно-историјског контекста и поетика одабраних драмских писаца. Мр Весна Братић је овим радом потврдила изванредну способност за анализу књижевно умјетничког текста и његово сагледавање у теоријском и историјском контексту из кога потиче, као и способност за доношење самосталног критичког суда. Дошла је до низа релевантних закључака научно утемељених које је прегледно изложила у својој докторској дисертацији под насловом "Слике Америке у драмама Сема Шепарда и Дејвида Мемета".

Предлог

На основу претходне анализе, можемо са сигурношћу рећи да је мр Весна Братић обрадом теме под насловом "Слика Америке у драмама Сема Шепарда и Дејвида Мемета" сачинила вредно научно дело од великог

значаја за српску англистику, као и науку о књижевности. Мр Весна Братић овом дисертацијом дала је исто тако велики допринос студијама културе. Због тога предлажемо Наставно-научном већу Филолошког факултета да прихвати ову дисертацију и кандидаткињу Весну Братић позове на усмену одбрану.

У Београду, 16. децембра 2011. године

др Радојка Вукчевић, ред. проф.

др Владислава Фелбабов, ред. проф.

др Зоран Пауновић, ред. проф.